

**TÜRK HUKUK TARİHİ
ARAŞTIRMALARI**

Journal of Turkish Legal History

ISSN: 1306-6889

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Journal of Turkish Legal History

Sayı 31-32, 2021 (Bahar-Güz)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü	Fethi Gedikli (İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
Kurucular	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mustafa Şentop, Mürteza Bedir
Yayın Kurulu	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mürteza Bedir, Sami Erdem, Ayhan Ceylan, Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu
Danışma Kurulu	İdris Bostan (İstanbul Ü.), Feridun Emecen (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Mehmet İpşirli (İstanbul Medipol Üni.), İsmail E. Erünsal (İstanbul 29 Mayıs Üni.), M. Emin Artuk (İstanbul Medipol Üni.), İbrahim Kâfi Dönmez (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Kemal Beydilli (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Engin Deniz Akarlı (İstanbul Şehir Üni.), Sevgi Gül Akyılmaz (Ankara Hacı Bayram Veli Üni.), Mustafa Avcı (Ankara Sosyal Bilimler Üni.), Yusuf Karakoç (Dokuz Eylül Üni.), Nevin Ünal Özkorkut (Ankara Üni.)
Editör	Fethi Gedikli
Yardımcı Editör	Ali Adem Yörük - Abdullah İslamoğlu
Sekreterlik	Furkan Şahan - Rıdvan Abdurrahman Demirtaş
Baskı	Özlem Matbaacılık ve Reklamcılık Ltd. Şti. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. A Blok No: 1BA11 Topkapı/İstanbul www.ozlemmatbaa.com.tr (Sertifika No: 45257)
Baskı Tarihi	Aralık 2021

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları yılda iki sayı yayımlanan hakemli bir dergidir.
Dergide yer alan yazıların ilmî ve fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yönetim

İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal
Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Merkez Bina
Oda 58 Beyazıt/İstanbul/Türkiye
e-posta: hukuktarihimerkezi@istanbul.edu.tr

Bu sayı Bahçelievler Belediyesi'nin katkılarıyla basılmıştır.
Belediye Başkanı Dr. Hakan Bahadır'a teşekkür ederiz.

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Sayı 31-32 • 2021 (Bahar-Güz)

İçindekiler

Sebülürreşâd Dergisi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Sürecinde Batılılaşma ve Laiklik Düşüncesine Yaklaşımı <i>Nevin Ünal Özkorkut</i>	5
On Sekizinci Yüzyılda Kuzey Ege Adalarında Mala Tasarruf Hakkına İlişkin Bazı İhtilaflar <i>Osman Safa Bursalı</i>	41
<i>Belgeler/Notlar</i>	
Mekteb-i Kuzât İmtihanları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Mustafa Çakıcı-Haluk Perk</i>	65
Reform Sürecinde Kadı Âdâbına Dair Bir Risale: İskilipli Müftî ve Müderris Hacı Emin Efendi'nin <i>Tenvîrül-Ahkâm'ı</i> <i>Mustafa İnce-Rukiye Yiğit</i>	91
Bilinen İlk <i>Contrat Social</i> Tercümesi: Ahmed Midhat'ın <i>Mukavele-i İctimâiye'si</i> (1876) <i>Rıdvan Abdurrahman Demirtaş</i>	123
Ahmed Cevdet Paşa'nın <i>Muhtıra-ı Hususiye</i> Adlı Tezkire Defteri <i>İlhami Yurdakul</i>	163
Son Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nde Iskat-ı Cenin <i>Mine Doğan</i>	177
Ahmed Esad Arsebük'ün <i>Hâkimlerin Hakk-ı Takdiri ve Hüsn-i Niyet</i> Adlı Risalesi <i>Serhan Yıldırım</i>	185
Charles Crozat'nın Vichy Fransasına Dair Öngörülleri: <i>Yeni Fransız Kanun-ı Esasîsi</i> Başlıklı Gazete Yazısı <i>Emre Partalçı</i>	223
Hukuk Reformu Metinleri 21: Ahmed Midhat'ın Tahkiyesiyle Şeriattan Muktebes Modern Avrupa Hukukunun Gelişimi ve Esasları (1876) <i>Ali Adem Yörük - Furkan Şahan</i>	245

Hukuk Reformu Metinleri 22: Abdurrahman Talat'ın Kaleminden 1274/1858 Tarihli Ceza Kanunu'nun Meşruiyeti Meselesi (Tazir-i Şer'î Mecmuası Olarak Ceza Kanunu, 1911) <i>Ali Adem Yörük-İbrahim Enes Onat</i>	257
Hukuk Reformu Metinleri 23: Hoca Emin Efendi'nin Gözünden Mekteb-i Fünûn-ı Mülkiye'nin İlk Yılları (1860) <i>Haz. Abdurrahman Nur</i>	285
Kanun-ı Esasîmize Göre Muahedât Akdi <i>Cemil Bilsel-haz. Rumeysa Ş. Demir</i>	291
Şahitlerin Tezkiyesiyle İlgili İki Eleştirel Metin (1917, 1922) <i>Haz. Melikşah Aydın-Yasin Yılmaz</i>	309
Hukuk-ı Ticaretin Tekevvünü (1923) <i>Mehmed Vehbi Sarıdal, haz. Yasin Yılmaz</i>	321
Şahsiyet-i Hukukiye Nazariyesi <i>Şevket Memedali Bilgişin, haz. Rıdvan Abdurrahman Demirtaş</i>	331
Yarım Kalmış Bir Sigorta Risalesi: Sigortalının Memâlik-i Osmaniyedeki Hal-i Sâbık ve Hâzır <i>Nazaret Haçaryan, haz. Kübra Kara</i>	347
Ankara Hukuk Mektebi'nin İlk Talebe Rehberi (1926) <i>Haz. Tugay Aydın</i>	355
<i>Kitabiyat</i>	
Tuba Yıldız, <i>Geleneğin Hukuku Osmanlı'nın Adaleti Dürzîler ve Mârûnîler</i> <i>Mehmet Çetinkaya</i>	409

Belgeler/Notlar

MEKTEB-İ KUZÂT İMTİHANLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mustafa Çakıcı* - Haluk Perk**

Tanzimat sonrasında açılan yüksekokullardan biri de kadı ve naip yetiştirmek üzere kurulan Muallimhâne-i Nüvvâb mektebiydi. Bu mektep, daha sonra Mekteb-i Kuzât adını almış, son dönemde ise Medresetü'l-kuzât ismiyle anılmıştı. Okulun eğitim düzeyini anlamak için okulda yapılan sınavlar önemli bir göstergedydi. Osmanlı döneminde faaliyet gösteren okulların sınav kâğıtlarına ulaşmak oldukça zordur. Bu nedenle Haluk Perk Koleksiyonu'nda bulunan Mekteb-i Kuzât'a ait imtihan kayıtları, bu makalenin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla makalenin önemli bir kısmını, adı geçen koleksiyona dayanan Mekteb-i Kuzât imtihanlarının değerlendirilmesi oluşturacaktır.

Giriş

Tanzimat'tan önce Osmanlı Devleti'nde eğitim, genel olarak sıbyan mektepleri ve medreseler eliyle yürütülmekteydi. İlkokul seviyesinde daha çok dinî eğitim veren sıbyan mektepleri ile yükseköğretim seviyesinde eğitim veren medreseler, vakıflar tarafından finanse edilip yönetilmekteydi. Bu okulların dışında bürokrat, asker ve zanaatkâr yetiştiren sınırlı sayıda okullar da bulunmaktaydı.¹

Geliş/Received: 30.10.2020 * Kabul/Accepted: 29.03.2021.

* Dr., Hukuk tarihçisi.

** Hukukçu, araştırmacı, koleksiyoncu. HP (Haluk Perk) özel müze ve HP araştırma merkezi sahibi.

¹ Askeri ve mülki bürokrat yetiştiren Enderun-ı Hümâyûn Mektebi; asker ve zanaatkâr yetiştiren Mehterhane, Cambazhane, Tophane, Humbarahane gibi okullar, alanlarında ihtisas eğitimi vermekteydi. Merkez bürokrasisine memur yetiştirmek üzere açılan diğer okullar, Bâb-ı Âli Mektebi ve Bâb-ı Defteri Mektebi olarak dikkati çekmekteydi. Gayrimüslimlere ait bazı azınlık mektepleri

Osmanlı Devleti'nde kadı ve nâipler, medreselerde eğitim görerek yetişmekteydi. Tanzimat sonrasında medreseler devam etmekle birlikte bu konuda, bir de ihtisas mektebi açıldı. 1854 yılında "Muallimhane-i Nüvvâb" adıyla açılan mekteple alanında uzman hukuk adamları yetiştirmek amaçlanmıştı. Başlangıçta eğitim süresi 3 yıl olarak öngörülmüş ve mektep ilk mezunlarını 1856 yılında verdi. Özellikle şer'î mahkemelerde görev yapacak kadı ve naipler yetiştirilmesi hedeflendi. Mektebin adı 1885 yılında, "Mekteb-i Nüvvâb"a dönüştürüldü.² 28 Temmuz 1909 yılında mektebin dersleri, hukuki ve şer'î gereklilikleri içermek üzere genişletilmiş ve ismi "Mekteb-i Kuzât" olarak değiştirilmiştir. Okulun eğitim süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Ancak eğitim süresinin daha önce 4 yıla çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde mektebe giriş sınavıyla 40 öğrenci alınacağı belirlenmiştir.³ 22 Aralık 1909 tarihinde ismi tekrar değiştirilerek "Medresetü'l-kuzât" olmuştur. Yükseköğretim medrese şeklinde adlandırılmaya başlandığı bu dönemde, Mekteb-i Kuzât'ın adında da "mektep" yerine "medrese" tercih edilmiştir.⁴ Medresetü'l-kuzât, Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni hukuk sistemine geçilmesinden dolayı 1924'te kapatılmıştır.⁵

Mekteb-i Kuzât Giriş Sınavı ve Mektebe Kayıt

İlk olarak 6 Aralık 1873'te Muallimhâne-i Nüvvâb'ın giriş, sınıf geçme ve mezuniyet sınavları, Meclis-i İntihâb-ı Hükkâm'ın görevleri kapsamında oluşturuldu.⁶ Medresetü'l-kuzât'a girecek öğrencilerin, bazı şartlara sahip olması istenmekteydi.

de eğitim hizmeti vermekteydi. Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde, 18. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa tarzında bazı okullar da açılmıştı. Bunlar 1734'te açılan Hendesehane, 1773'te açılan Mühendishane-i Bahr-ı Hümayûn, 1795'te açılan Mühendishane-i Berri-i Hümayûn idi; daha geniş bilgi için bkz, İsmail Girgin, "20. Yüzyıl Başlarında Bursa'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri", yüksek lisans tezi, Gazi Ün. SBE, Ankara 2011, s. 1-3; Tanzimat'ın öncesinde İstanbul Tersanesi içinde Tıp Mektebi (1806), Tersane Tıphanesi (1827) ve Mekteb-i Harbiye (1834) gibi Avrupa yöntemiyle eğitim yapan okulların açılması, askeri alandaki yenileşme çabalarına paralel olarak eğitimde de reform başlatmış oldu. Sınırlı sayıda öğrenciye eğitim imkânı veren bu okulların oluşturduğu modelle, 1838 yılında sivil eğitim hususunda ilk ve ortaokullarla ilgili eğitim meselesi ele alındı. Nitekim 1839 yılında ilk rüşdiye mektebi açıldı; Fatma Ürekli, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları", *Manas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 3, s. 388-391.

² Mehmet İpşirli, "Medresetü'l-kuzat", *DİA*, Ankara 2003, C. 28, s. 343.

³ BOA. ŞD (Başkanlık Osmanlı Arşivi, Şûrâ-yı Devlet), 225/13-3; 15 Temmuz 1325 / 28 Temmuz 1909.

⁴ Diren Çakıcı, "Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-kuzât", *Mediterranean Journal of Humanities*, III/1, 2013, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868606.pdf>, Erişim Tarihi: 30.10.2018, s. 92-93.

⁵ Çakıcı, "Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-kuzât", s. 92-93.

⁶ İlhami Yurdakul, "Mekteb-i Nüvvâb", *DİA*, Ankara 2019, C. Ek-2, s. 243.

Bu şartlar *Takvim-i Vekayî*'nin 9 Ocak 1912 (27 Kanun-ı Evvel 1329) tarihli ve 1693 numaralı sayısında yayımlanan “Medresetü'l-kuzât Nizamnâmesi”nin üçüncü faslında belirlenmişti. Buna göre öğrencilerde aranan şartlar şunlardı⁷: Nüfus cüzdanı; aşı sertifikası; yirmi yaşından küçük, otuz beş yaşından büyük olmamak; iyi hâl sahibi olmak; cinayet veya namus bozucu suç ile mahkûm olmamak; Giriş sınavı için belirlenen derslerden geçmek.

Giriş sınavına dâhil olan dersler; sarf ve nahiv, vaz', mantık, belâgat, fıkıh usulü, akâit, kelâm, hat ve kitâbet, İslam Tarihi, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası ve hesap olarak belirlenmiştir. Giriş sınavının zamanı gazetelerle ilan edilmekteydi. Giriş sınavında tam puanın yarısından fazlasını almak gerekiyordu.

Mektepte Okutulan Dersler

Mekteb-i Nüvvâb, uzun süre İslam Hukuku'na ait teorik ve pratik eğitimin yapıldığı bir okul oldu. Mektep eğitiminde fıkıh, ferâiz, fenn-i sak, ilâm, inşâ, hüsn-i hat, imlâ ve hesap gibi derslere yer verilmekteydi. İlerleyen yıllarda ders programına, modern hukukla ilgili birçok ders eklenerek hem şer'î hukuk, hem de modern hukuk konularında öğrencilerin donanımlı hale getirilmesi amaçlandı.⁸ Mektepte okutulacak dersler, 1909 yılında kaleme alınan “Mekteb-i Kuzât Nizamnâmesi”nin dördüncü faslında ele alınmıştır. Buna göre okutulacak dersler şunlardı⁹: Dürer, Mecelle, Sakk-ı Şer'î, Ferâiz ve Defter-i Kassâm, Kanun-ı Arazi, Teşkil-i Mehâkim ve Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiye, İcra Kanunu, Kanun-ı Ceza, Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiye, Tanzim-i İlâmât-ı Hukukiye ve Cezaiye, Ticaret-i Berriye Kanunu, Ticaret-i Bahriye Kanunu, Kitâbet-i Resmiye, Hukuk-ı Düvel.

Medresetü'l-kuzât'ın 1921 yılındaki ders sayısı, 1915'in tam iki katına çıkarak 24 derse ulaşmıştır. Ders programında İslam hukuku ile ilgili dersler artmasına rağmen, çok daha fazla artan modern hukukla ilgili derslerin sayı bakımından gerisinde kalmıştır. Nitekim adı geçen mektepte okutulan derslerden 11'i modern hukuk dersleri olan Hukuk-ı Düvel, Hukuk-ı İdare, Hukuk-ı Ticaret-i Bahriye, Hukuk-ı Ticaret-i Berriye, İcra Kanunu, Kanun-ı Ceza, Medhal-i İlm-i Hukuk, Tanzim-i İlâmât-ı Cezâiye, Tanzim-i İlâmât-ı Hukukiye, Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiye, Tatbikât-ı Hukukiye ve Cezâiye ve Ticariye idi. Okulun ders programı bu dönemde modern hukuka daha fazla yaklaşmıştır (Tablo 1).

⁷ BOA. A. DVN. MKL, 56/56; 21 Kanun-ı Evvel 1329 / 3 Ocak 1914.

⁸ Yurdakul, “Mekteb-i Nüvvâb”, C. Ek-2, s. 243.

⁹ BOA. ŞD, 225/13-3-4, 1327 L (Şevvâl). 4 / 19 Ekim 1909.

Programdaki hukukla ilgisi olmayan “kitâbet-i resmiye” dersi dışındaki şer‘î hukuk (İslam hukuku) ve modern hukuk dersleri, karma bir şekilde verilmekteydi. Hukukla ilgili derslerin adedi toplamda 13 idi. Bu derslerden Dürer, Mecelle, Sakk-ı Şer‘î ile Ferâiz ve Defter-i Kassâm isimli dört ders İslam hukuku ile ilgiliydi. Geri kalan 9 ders modern hukuk konularını kapsamaktaydı.

1915 yılına gelindiğinde ders programının genel olarak bir hayli zayıfladığı müşahede edilmiştir. Nitekim 1909 yılı ders programında bulunan Dürer, Mecelle ve Sakk-ı Şer‘î dersleri yeni programda kendine yer bulamamıştır. Aynı programda modern hukukla ilgili sadece Malumât-ı Hukukiye dersine yer verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Medresetü'l-Kuzât Ders Programları (1915, 1921)	
11 Haziran 1331 / 24 Haziran 1915	23 Nisan 1337 / 23 Nisan 1921
Ahkâmu'l-evkâf	Ahkâm ve Nizâmât-ı Evkâf
Defter-i Kassâm	Arazi Kanunu
Ferâiz	Defter-i Kassâm
Harc ve Damga Kanunu	Dürer minkitâbî'n-nikâh ilâ kitâbî'l-vesâyâ
Hatt-ı Ta'lik	Hukuk-ı Düvel
Hesâb	Hukuk-ı İdare
Kitâbet-i Resmiye	Hukuk-ı Ticaret-i Bahriye
Ma'lûmât-ı Kanuniye	Hukuk-ı Ticaret-i Berriye
Nikâh	Hüsn-i Hatt Ta'lik
Sakk-ı Şer‘î	İcra Kanunu
Usûl-i Defterî	İktisâd
Usûl-i Muhâkeme-i Şer‘iye	İlm-i Ferâiz
	Kanun-ı Ceza
	Kitâbet-i Resmiye
	Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye
	Medhal-i İlm-i Hukuk
	Sakk-ı Şer‘î

	Tanzim-i İlmât-ı Cezâiye
	Tanzim-i İlmât-ı Hukukiye
	Tatbikât-ı Hukukiye ve Cezâiye ve Ticariye
	Tatbikât-ı Şer'îye
	Teşkilât-ı Mehâkim ve Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiye
	Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiye
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara KAT247 do21 75 ile numara et6546.	

Mekteb-i Kuzât İmtihanları

Mekteb-i kuzât hakkında bazı temel bilgiler verdikten sonra, elimizdeki malzeme çerçevesinde Mekteb-i Kuzât imtihanlarını ele alacağız. Medresetü'l-kuzât'ta eğitim süresi 4 yıl olarak planlanmıştı. Okul Şevval ayının 15'inde açılmakta, Cemaziyelahir ayının başında derslerin sona ermesiyle kapanmaktaydı.¹⁰ Okulun sınav takvimi ve sınavların yapılış şekli şöyleydi¹¹:

- Okulun kapanışından sonra giriş, sınıf geçme ve mezuniyet imtihanlarına başlanmakta ve nihayet Şaban ayının sonunda bütün sınavlar tamamlanmaktaydı.

- Eğitim yılı sonunda her sınıf talebesi, buldukları sınıf derslerinden imtihana girmektedir.

- İmtihanlar, aleni olarak dersin hocası ile müdür tarafından seçilecek ihtisas sahibi iki mümeyyiz tarafından yazılı ve sözlü olmak üzere iki şekilde yapılmaktaydı.

- Sınavlarda her ders için öğrencilere, beşer soru sorulmaktaydı.

- İmtihanlarda alınan notların ortalaması, 6'dan aşağı olamaz; ancak ortalama 6 olsa bile birden fazla dersi 4'ten aşağı olan öğrenciler sınıf geçemezdi.

- Sınavlarda kitaba veya deftere bakmak; üzerinde dersle ilgili evrak bulundurmamak, birbirinden kopya çekmek, birbiriyle müzakere etmek veya konuşmak yasaktı. Bu ve benzeri hareketleri yapanlar derhal sınav mahallinden çıkarılır ve o sene sınıfını geçemezdi. Bir zorunluluğu veya özrü bulunmadığı hâlde sınava girmeyenler de sınıf geçemezlerdi.

¹⁰ BOA. A. DVN. MKL, 56/56; 21 Kanun-ı Evvel 1329 / 3 Ocak 1914. O dönemde (Hicri 1331) okulun açılış ayı olan Şevval'in 15'i Eylül ayının ortalarına rastlamaktaydı. Aynı şekilde kapanış ayı olan Cemaziyelahir'in başı da Nisan ayının sonuna denk gelmekteydi.

¹¹ BOA. A. DVN. MKL, 56/56; 21 Kanun-ı Evvel 1329 / 3 Ocak 1914.

- Ders ortalaması 6 olup sadece bir dersi 4'ten aşağı olanlar ile meşru bir mazerete veya zorunlu bir sebebe (mücbir sebep) dayalı olarak sınava giremeyenler, bütünleme sınavına girebilmekteydi. Bütünleme sınavı, bir sonraki eğitim yılının ilk ayında müdür tarafından ilan edilen günlerde yapılmaktaydı. Belirlenen günde, bütünleme sınavına girmeyenler, sınıf geçememekteydi.

- Medresetül-kuzat'a iki yıl üst üste devam etmeyen veya iki sene üst üste sınıfta kalanlar ile bütünleme veya mezuniyet sınavlarında bir kere başarısız olduktan sonraki yıl girdikleri sınavlarda da başarısız olanların kayıtları silinmekteydi.

- Mezuniyete hak kazananların derecelerini gösteren ruuslar, müdür ve talim heyeti tarafından mühürlenir ve Encümen-i İntihab-ı Memurîn-i İlmiye tarafından tasdik edilirdi. Daha sonra hak sahipleri, Şeyhülislam tarafından kabul edilerek yeminleri icra ettirildikten sonra ruusları takdim edilmekteydi.

Mezuniyet not baremleri aliyyü'l-a'lâ, a'lâ ve karib-i a'lâ olmak üzere üç dereceye ayrılmıştı.¹²

Aliyyü'l-a'lâ: Dürer, Mecelle, Ferâiz ve Sakk-i Şer'i derslerinden dokuzar ve diğer derslerden üst üste dokuzar numara alanlar.

A'lâ: Dürer, Mecelle, Ferâiz ve Sakk-i Şer'i derslerinden sekizer ve diğer derslerden üst üste sekizer numara alanlar.

Karib-i A'lâ: Dürer, Mecelle, Ferâiz ve Sakk-i Şer'i derslerinden altışar ve diğer derslerden üst üste altışar numara alanlar.

Mekteb-i Kuzât Sınav Örnekleri

Sınavlarda, o ders için, dersin hocasıyla birlikte seçilen iki hoca, sınav kâğıdının tamamına ayrı ayrı not vermekteydi. Üç hocanın verdiği notların ortalaması, o dersin notunu meydana getirmekteydi. Sınav esnasında birer müsvedde kâğıt da bulundurulmaktaydı. Sorulara verilen cevaplar önce müsvedde kâğıda yazılmakta ve daha sonra müsvedde temiz kâğıda geçirilmekteydi. Bu konuda Medresetü'l-kuzât tüzüğünde bir şart bulunmamasına rağmen, sınavlarda müsvedde kâğıt kullanmak teamül haline gelmişti.¹³

Ta'lik Yazısı Sınavı (1912)

Arap yazısının estetik ölçülere bağlı kalınarak yüzyıllar boyunca oluşturulan yazı şekline hat veya hüsn-i hat denilmektedir. Hat yazısı, tarih içinde birçok

¹² BOA. A. DVN. MKL, 56/56; 21 Kanun-ı Evvel 1329 / 3 Ocak 1914.

¹³ Haluk Perk Koleksiyonu, ht5809 1, 7 Şubat 1337/7 Şubat 1921; ht5800 1 ve ht5800 2, 23 Şubat 1338/23 Şubat 1922.

yazı çeşidinin oluşmasını sağlamıştır. Bu yazı çeşitlerinden biri de ta'likdir.¹⁴ Ta'lik, Osmanlı Devleti'nde özellikle ilmiye sınıfının kullandığı bir yazı çeşidiydi. Nitekim bu yazı çeşidi Mekteb-i Kuzât'ta da öğretilmekteydi. Aşağıda ta'lik yazısı sınavıyla ilgili örnekler bulunmaktadır.

Tablo 2. Mekteb-i Kuzât öğrencisi Eskişehirli Hasan Sünûhi Bin İbrahim'in Ta'lik sınav sonucu	
Hocanın İsmi	Sınav Notu
Mustafa	10
Hasan	10
Şâir	0
Ortalama	6,66
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara hhh214.	

Üç hocanın değerlendirdiği harflerle ilgili ta'lik sınavında, Mustafa ve Hasan Hocalar sınav kâğıdına onar puan verirken Şâir Hoca 0 puan vererek diğer hocalarla tam tersi bir değerlendirmede bulunmuştu. Dolayısıyla Eskişehirli Hasan Sünûhi bin İbrahim, diğer hocaların verdiği 10'ar puanla sınıf geçecek puanı ancak elde edebilmişti (Tablo 2).

Tablo 3. Mekteb-i Kuzât öğrencisi Aydoslu Mustafa Sabri'nin Ta'lik sınav sonucu	
Hocanın İsmi	Sınav Notu
Mustafa	9
Hasan	9
Şâir	0
Ortalama	6
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara hhh216.	

Aydoslu Mustafa Sabri'nin ta'lik sınavında Mustafa ve Hasan Hocalar dokuzar puan verirken Şâir Hoca yine 0 puan vererek sınav ortalamasının 6 gelmesine neden olmuştu. Yönetmeliğe göre 6 puan asgari geçme notuydu (Tablo 3).

¹⁴ M. Uğur Derman, "Hat", *DİA*, İstanbul 1997, C. 16, s. 427, 429.

Tablo 4. Mekteb-i Kuzât öğrencisi Ayaşlı Emin'in Ta'lik Sınav Sonucu (10 Haziran 1912).	
Hocanın İsmi	Sınav Notu
Hasan	10
Mehmed	9
Mustafa	10
Ortalama	9,66
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara ht2201.3.	

Mekteb-i Kuzât öğrencisi 89 numaralı Ayaşlı Emin'in, "Mahmiye-i İstanbul'da Kocamustafapaşa civârında Kalender Mahallesi'nde sâkine zâtı ta'rif-i şer'î ile mu'arrefe Fatma Şerife Hanım" ibareli ta'lik sınav kâğıdına, Hasan ve Mustafa Hocalar onar puan verirken Mehmed Hoca 9 puan vermiş ve Ayaşlı Emin'in bu dersten ortalaması 9.66 gelmişti (Tablo 4).

Tatbikât-ı Şer'îye Sınavı (7 Şubat sene 1337/ 7 Şubat 1921)

Hukuki işlemlerin yazılı hâle getirilmesi, İslamiyet'in ilk devirlerinden itibaren bir uğraşı alanı olmuştur. Bu alan ilerleyen asırlarda "İlm-i Şurût" adıyla ayrı bir ilim dalı haline gelmiştir. Osmanlı döneminde şurût eserlerine "sak mecmuaları", şurût ilmine de "sukûk ilmi" adı verilmiştir. Ancak bu ilim, 19. yüzyılın sonlarından itibaren "Tatbikât-ı Şer'îye" adını almıştır.¹⁵ Tatbikât-ı Şer'îye, Mekteb-i Kuzât'ta ders olarak okutulmuştur. Bu dersi 20. yüzyılın başlarında, Ali Haydar Efendi vermiştir. Ders içeriğinde, mahkeme ilamları, hukuki belgelerin özellikleri ve düzenleniş biçimleri, mahkemelerle ilgili teknik bilgiler, sınıfta mahkeme oluşturularak yargılama yapılması gibi konular bulunmaktaydı.¹⁶ Sınav kâğıdındaki sorular incelendiğinde, Tatbikât-ı Şer'îye dersinin İslam Hukuk Usulü Muhakemesi ile ilgili konuları kapsadığı anlaşılmaktadır.¹⁷

Mekteb-i Kuzât tüzüğü gereğince, Hüsn-i Hat gibi özelliği olan bazı dersler dışında, imtihanlarda beşer soru sorulmaktaydı. Bu bağlamda 7 Şubat 1921 tarihinde yapılan Tatbikât-ı Şer'îye sınavında da öğrencilere, beşer soru sorulmuştu.

¹⁵ Ayşe Aktaş, "Osmanlılarda Şurût İlmi: Ali Haydar Efendi Örneği", yüksek lisans tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi SBE, İstanbul 2017, s. IV.

¹⁶ İsmail Narin, "Son Devir Osmanlı Alimlerinden Ali Haydar Efendi'nin Hayatı, Hukukçuluğu ve Eserleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)*, Erzurum 2016/2, sayı 46, s. 72.

¹⁷ Haluk Perk Koleksiyonu, ht5809, 7 Şubat sene 1337/ 7 Şubat 1921.

Mekteb-i Kuzât Tatbikât-ı Şer'îye Soruları (7 Şubat 1921):

1. Hükümden sonra ileri sürülen defi* açıklanmalı ve bu defi davada dinlenir mi?
2. Tanık olunan ve tanıklarla ispat edilen davayı açıklayınız.
3. Tanıklarla ispat edilen dava hakkında düzenlenecek ilamda ne gibi yönlere özen göstermek gerekir.
4. Borç senedinin borçlunun olduğu ispat edilemediğinde, yemin ile sonuç alınmasını beyan ediniz.

5. Bir hâkiminin, başka bir hâkimin dinlediği şahit ile hüküm kurması caiz midir?

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Gümüşhaneli Seyyid Yahya, Tatbikât-ı Şer'îye sınavından üç hocanın değerlendirmesinden de onar puan almıştı (Tablo 5). Bu sınavda da müsvedde kâğıt kullanılmıştır. Sorular analiz edildiğinde ders içeriğiyle sınav sorularının uyumlu ve sınav sorularının konuyu öğretici tarzda olduğu müşahede edilmiştir. (Ek 1).

Tablo 5. Gümüşhaneli Seyyid Yahya'nın Tatbikât-ı Şer'îye Sınav Sonucu (7 Şubat 1921).	
Hocanın İsmi	Sınav Notu
Haydar	10
Hamdi	10
Yusuf	10
Ortalama	10
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara ht5809.	

Teşkilât-ı Mehâkim ve Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiye Sınavı (23 Şubat 1922)

Teşkilât-ı Mehakim ve Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiye dersi, Tatbikât-ı Şer'îye dersine benzer bir içeriğe sahipti. Bu sınavda da mektebin tüzüğüne göre öğrencilere, beşer soru sorulmuştu.¹⁸

1. Kadı hangi hüccetleri düzenler ve hüccet düzenlenmesi yasak olan bir konuda, kadı hüccet düzenlerse bu hüccet hukuken geçerli olur mu? Ve tarafların tarifindeki faydalar nelerdir?

2. İlm-i şurûtun* şartı kaçtır ve belgelerin tarihi nasıl yazılır? Ve faydası nedir?

* Davalı tarafından davacının davasını def edecek bir dava ileri sürmek. Bkz. Hüseyin Galib, *Kamus-ı Hukuk*, İstanbul 1305, s. 121.

¹⁸ Haluk Perk Koleksiyonu, numara ht5800 1 ile ht5800 4.

* Hukuki işlemleri ve mahkeme kayıtlarını belgeleme yöntemini konu olarak alan ilim ve bu alanda yazılan eserlerin ortak adı, Fahrettin Atar, "Şurût ve Sicillât", *DİA*, İstanbul 2010, C. 39, s. 270.

3. Davalının cevabı ikrar olursa, delile ihtiyaç kalır mı? Ve kimlerin ikrarı muteber değildir. Hâkim huzurunda yapılan ikrarda, yalan iddiası dinlenir mi?

4. Davalı dışında defî davası ileri sürme hakkı olan var mıdır? Ve davanın defî kaç şekilde ispat edilir ve defî davası isbât edilemeyip yemin ile halledilirse, asıl davada kaç ihtimal vardır?

5. İkrar üzerine şahit dinlenilmesine izin verilir ve şahitlerin ikrarıyla dava ispat edilemeyince ikrar eden kişiye, ikrar etmediğine dair yemin verdirilir mi? Bu konuda açıklama yapınız.

Tablo 6. Elbistanlı Mehmed Şevket'in, Teşkilât-ı Mehâkim ve Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiye sınav sonucu (7 Şubat 1921).	
Hocanın İsmi	Sınav Notu
Hamdi	10
Mustafa	10
Osman	10
Ortalama	10
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara ht5800 1 ile ht5800 4.	

Mekteb-i Kuzât Dördüncü Sınıf öğrencisi Elbistanlı Mehmed Şevket, sorulara verdiği cevaplarla üç hocadan da tam puan alarak ders ortalamasını 10 getirmişti (Tablo 6). Dersin hocası olan Ali Haydar Efendi, sınav kâğıdına verdiği 10 puanın yanına “Pek alâ yazılmıştır” ibaresini de ekleyerek sorulara, Elbistanlı Mehmed Şevket tarafından verilen cevapların beklenenin üzerinde iyi olduğunu ifade etmiştir (Ek 2).

Medresetü'l-kuzât (Mekteb-i Kuzât) Fetva ve İlam Sınavı (22 Mart 1920)

Mekteb-i Kuzât'taki sınavlardan birisi de Fetva ve İlam sınavı idi. İmtihanda öğrencilerden bir konuyla ilgili fetva yazması talep edilmekteydi. Yine aynı şekilde bir konuyla ilgili öğrencilere, ilam yazma sorusu sorulmaktaydı (Ek 3).

Tablo 7. Mekteb-i Kuzât öğrencisi Batumlu Hüseyin Fehmi'nin, Fetva ve İlam sınav sonucu (22 Mart 1920).	
Hocanın İsmi	Sınav Notu
Hamdi	10
Mustafa	10

Osman	10
Ortalama	10
Kaynak: Haluk Perk Koleksiyonu, numara ht5804.	

Mekteb-i Kuzât'ta 22 Mart 1920'de yapılan fetva ve ilam sınavında Batumlu Hüseyin, Hamdi, Mustafa ve Osman hocalarından onar puan almıştı (Tablo 7). Mekteb-i Kuzât öğrencisi olan Batumlu Hüseyin Fehmi, aynı zamanda Kassâm-ı Umumi kâtipliği yapmaktaydı. Kâtiplik yapması hem yazısını güzelleştirmiş, hem de ilam yazma da ona avantaj sağlamıştı.¹⁹

Sonuç

Tanzimat sonrasındaki eğitim reformunun ilk uygulamalarından birisi de, kadı ve naip yetiştirmek üzere Muallimhâne-i Nüvvâb Mektebi'nin açılmasıydı. Daha önce kadı ve naip, eğitim süresi ve programı kişiye göre değişen medreselerden yetişmekteydi. İlerleyen yıllarda Mekteb-i Kuzât adını alan bu mektep ise eğitim süresi ve programı belirlenmiş bir ihtisas okuluydu. Ancak tarihsel süreç içerisinde Muallimhane-i Nüvvâb, Mekteb-i Kuzât, Mekteb-i Nüvvâb, Medresetü'l-kuzât gibi isimler alarak ismi konusunda bir istikrarsızlık geçirmişti.

Mekteb-i Kuzât'ta İslam Hukuku ağırlıklı bir hukuk eğitim yapılmaktaydı. Ancak 20. yüzyılın başından itibaren modern hukukla ilgili derslerin sayısında önemli artışlar meydana geldi. Bu nedenle 1909 yılında Mekteb-i Kuzât mezunları, Mekteb-i Hukuk mezunları ile aynı haklara sahip olmak istediler. Bu talep her ne kadar kuruluş amaçlarının farklı olması nedeniyle Maarif Nezaretince uygun bulunmamış ise de ders programı, Hukuk Mektebi programına yaklaşmaya devam etmiştir.

Mekteb-i Kuzât, genellikle giriş sınavı yaparak okula öğrenci kabul etmekteydi. Yıl sonu ve okul bitirme sınavları da gayet sıkı tutulmaktaydı. Sınavlar, aleni bir şekilde yazılı ve sözlü olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktaydı. Sınavlarda beşer soru sorulması, hukuki bir zorunluluktur. Sınavlarda dersin hocasının dışında iki hoca daha görevlendirilmekte, her hoca sınav kâğıdını ayrı ayrı değerlendirmekte ve üç hocanın verdiği notun ortalaması dersin notunu oluşturmaktaydı.

Haluk Perk Koleksiyonu'nda bulunan sınav kâğıtları incelendiğinde, öğrencilerin sınavlarda kâğıt düzenine özen gösterdikleri dikkati çekmekteydi. Sınavlarda genellikle müsvedde kâğıt kullanılması, sınav kâğıtlarının düzenine de etki et-

¹⁹ Haluk Perk Koleksiyonu, ht5804 1, 2, Receb 1338 / 22 Mart 1920.

mekteydi. Mekteb-i Kuzât'ın 1912 yılı ve sonrasına ait sınav kâğıtlarında, özellikle tam puan alan öğrencilerin sorulara verdiği cevaplarda, dil ve içerik yönünden öğrencilerin yetkinliğinin iyi olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum okulun eğitim seviyesi hakkında olumlu sinyaller vermektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri (BOA): ŞD, 225/13-3, 15 Temmuz 1325 / 28 Temmuz 1909; ŞD, 225/13-3-4, 1327 L. 4 / 19 Ekim 1909; A.DVN.MKL, 56/56; 21 Kanun-ı Evvel 1329 / 3 Ocak 1914.

Arşiv Belgeleri (Haluk Perk Koleksiyonu Belgeleri): HT, 3715, 27 Mayıs 1328; HT, 5803, 2 Receb 1339; HT, 5800, 2 Şubat 1338; ht5804 1, 2 Receb 1338 / 22 Mart 1920; ht5809 1, 7 Şubat 1337/7 Şubat 1921; ht5800 1 ve ht5800 2, 23 Şubat 1338/23 Şubat 1922; ht5809, 7 Şubat sene 1337/ 7 Şubat 1921.

Basılı Eser ve Tezler

Aktaş, Ayşe, “Osmanlılarda Şurûat İlmi: Ali Haydar Efendi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi SBE, İstanbul 2017.

Çakılcı, Diren, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-kuzât”, *Mediterranean Journal of Humanities*, III/1, 2013, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868606.pdf>, Erişim Tarihi: 30.10.2018, s. 92-93.

Girgin İsmail, “20. Yüzyıl Başlarında Bursa'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün. SBE, Ankara 2011.

İpşirli, Mehmet, “Medresetü'l-kuzât”, *DİA*, Ankara 2003, C. 28, s. 343.

Derman, M. Uğur, “Hat”, *DİA*, İstanbul 1997, C. 16, s. 427, 429.

Narin, İsmail, “Son Devir Osmanlı Alimlerinden Ali Haydar Efendi'nin Hayatı, Hukukçuluğu ve Eserleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)*, Erzurum 2016/2, sayı 46, s. 72.

Ürekli, Fatma, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 3.

Yurdakul, İlhami, “Mekteb-i Nüvvâb”, *DİA*, Ankara 2019, C. Ek-2.

EKLER

Ek 1.

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Gümüşhaneli Seyyid Yahya'nın
Medeni Usul Hukuku sınavı (7 Şubat 1337/ 7 Şubat 1921)

S. 1. *Ba 'de'l-hükm def'i izâh edilmeli ve bu def'i her davada mesmû' olur mu?*

C. 1. Evvelen: Müdde 'â aleyh def'-i dava edeceğine beyan ile hâkimden istimhâl ettikde hâkim dahi suâl eder. Beyân edeceği def'i, şer'î olduğu tahakkuk ederse imhâl eder. Tahakkuk etmez ise imhâlde fâide olmadığından muhâkemeyi ikmâl ve hükmünü i'tâ eder.

Def'in envâı vardır. 1- Def'-i davadır. 2- Mesâil-i muhammese veçhile def'-i husumettir. 3- Tenâkuz suretiyle def'-i husumettir. 4- Def'ü'd-def'dir. 5- Kable'l-hükm def'idir. 6- Ba 'de'l-hükm def'idir. 7- Def'-i gayr-ı sahihtir.

Şu ta'dâd olunan def'ilerden altıncısı ki ba 'de'l-hükm olan def'i izâh edelim. Ba 'de'l-hükm def'i bazı mesâilde kabul edildiği hâlde bazı mesâilde kabul edilmez. Bunun için bir zâbita-i câmi 'a zikr edilmemiş ise de Mecelle'nin 1840. maddesinin şerhinde ba 'de'l-hükm kabul edilen def'i mesailinden sekiz tane ta'dâd edilmiştir. Bunlardan iki tanesini numune olarak zikr ile iktifâ edeceğiz. Şöyle ki: terekeden bir hak, dava edilip de ahad-ı verese bi'l-beyyine mahkûm olsa diğer vârisler def'-i dava edebilirler. Kezâlik müşteri yedinde bulunan bir mal-ı müşterâ bi'l-istihkâk ve'l-beyyine zabt olunduğu surette bâyi-i mezkûr malı, müşteriye satmazdan mukaddem müstehak o malı kendisine sattığına beyyine ikâme etse kabul olunur. Velew ki dava bâyi tarafından bulunmasın.

Fakat müdde 'î, filanın li-ebeveyn ibn-i ammi olduğunu dava ettiğinde müdde 'â aleyh müdde 'înin o müteveffânın li-üm ammi olup li-ebeveyn ibn-i ammi olmadığını iddiâ ve ikâme-i beyyine ile isbât edecek olsa bu def'i müdde 'înin davasıyla hükm olunmazdan mukaddem ise kabul edilir. Ama ba 'de'l-hükm kabul edilmez.

Kezâ müdde 'â aleyh ba 'de'l-hükm müdde 'î kable'l-hükm bu malda hakkı olmadığını ikrâr etmiş idi diye ikâme-i beyyine edecek olsa kabul edilmediği gibi kazâ dahi ibtâl edilmez. Lâkin müdde 'â aleyh kable'l-kazâ ikâme-i beyyine edecek olsa kabul edilerek asl-ı davaya hüküm verilemez. Nitekim müdde 'â aleyh ba 'de'l-hükm hadd-i râbi 'de hata ettiğini iddiâ ve ikâme-i beyyine edecek olsa kabul olunmaz. Ama kable'l-hükm kabul olunur.

S. 2. *Şuhûd ile isbât-ı dava ediniz.*

C. 2. Şehâdetin kabulü için fukaha tarafından beyân buyurulan şurût ekser-i nâsta mefkûd bulunduğundan, kizb tekessür etmiş ve şehâdet-i kâzibe yüzün-

den birçok hukukun zâyi edildiği hakkındaki şikâyet ve feryadlar tevâli etmekle hâkim tezvîrâta vâki olmamak için istimâ-ı şuhûd husûsunda ihtiyâtle hareket etmesi lâzımdır.

Talimât-ı seniyyenin (9) maddesinde beyân olunduğu üzere tarafeynden birine şâhid ikâmesi lâzım gelmekte evvelen şâhidleri olup olmadığı kendisinden suâl olunur. Şâhidleri olduğunu beyân eylediği hâlde kimler idüğü ve isim ve şöhretleri ve onlardan maada şâhidleri olup olmadığı ve olduğu takdirde onların dahi isim ve şöhretleri sorulur. Gerek şâhidler hakkında olan ifâdâtı ve gerek aslen şâhidleri olmadığı beyân eylediği hâlde ifâdesi zabt sırasında kayd ile kendisine imza veya tahtim ettirilir. Yani hâkim müdde'înin ikâme edeceği şuhûdun mûcib-i ar olmayan bilcümle evsâf ve eşkâl ve kıyafet ve mahalle ve karyelerini zabt eder. Ve şâhidlerin şehâdetlerini güzelce zabt ederek dava ile karşılaştırır. Muvâfık gördüğü takdirde kabul, muvâfık görmediği takdir[de] reddeder.

S. 3. Şuhûd ile sâbit olan dava hakkında tanzim olunacak ilâmda ne gibi cihâta itina olunmak lâzım gelir?

C. 3. Beş cihetle itina lâzımdır.

(1) Şuhûd şehâdet ederken müdde'âya ve müdde'â aleyhle ayrı ayrı işâret ettikleri ilâmda gösterilmek lâzımdır. Binâenaleyh şuhûd, müdde'â aleyh-i mûmâ-ileyhin "Filan efendiye şu kadar borcu olduğuna bi'l-muvâcehe ve ber-nehc-i şer'î edâ-yı şehâdet etti." diye ilâmda yazmak lazımdır.

(2) Şuhûdun lafz-ı şehâdetleri ilâmda yazılmak iktizâ eder. Zirâ kadı, ihtimâl ki davaya muvafık olmayan şehâdeti mutâbık zannederek kabul ve mucibince hükm etmiştir. Hatta hülâsada "ve yenbağı en yektube f'escil lafza's-şehâdeti bi-temâmihâ ilâ ve şuhûden alâ muvâfakatihî'd-dava" ibâresi mevcuddur.

(3) Şuhûdun şehâdetleri ba'de'l-istişhâd olduğu beyân olunmalıdır. Zirâ min gayrı istişhâd şehâdetin istimâ'ında kelâm vardır.

(4) Şehâdetin ba'de'd-dava ve'l-inkâr olduğuna delâlet edecek ibârenin ilâmda zikri lâzımdır. Çünkü kable'd-dava şehâdet, istimâ edilemeyeceği gibi bazı mevâzi'den maadâ yerlerde mukırr aleyhine şehâdet istimâ olunmaz. İlâmda evvelâ dava sonra da müdde'â aleyhin cevaben inkârı daha sonra şuhûdun şehâdeti zikir edilmek şehâdetin ba'de'd-dava ve'l-inkâr vâki olduğunu anlamaya kâfidir.

(5) İki kadın nisâb-ı şehâdette cüz' olursa müctemi'aten istişhâd edilmeli ve bu cihât ilâmda dahi gösterilmelidir.

S. 4. Deyn senedi medyûnun olduğu sâbit olmayınca suret-i tahlif ile netâyic-i hâsıla beyân olunmalıdır?

C. 4. Medyûn ol sened kendi senedi olduğunu inkâr eylediği gibi asıl deyni münkir ise deyni olmayıp sened dahi kendisinin olmadığına müdde ‘înin talebiyle müdde ‘â aleyh tahlif olunur.

Evvelâ deyni bulunmadığına; sâniyen sened kendisinin olduğuna yemin verilir. Bu sûrette yeminden dört neticeden biri hâsıl olur. (1) Yemin etmektir. Müdde ‘î muârazadan men olunur. (2) Yeminden nükûl etmektir. Müdde ‘â aleyh ilzâm olunur. (3) Sened kendisinin olmadığına yemin edip de deyni bulunmadığına yeminden nükûl etmektir. Bu sûrette müdde ‘â aleyh yine ilzâm olunur. (4) Deyni bulunmadığına yemin edip de sened kendisinin olmadığına yeminden nükûl etmektir. Bu surette müdde ‘â aleyhin ilzâm olunup olunmayacağı câ-yı bahistir. Mecelle’nin 1610. maddesinde “Bir kimse vermiş olduğu deyn senedi kendisinin olduğunu mu ‘terif iken hâvi olduğu borcu inkâr etse inkârına itibâr olunmayıp ol borcu ifâ eylemesi lâzım gelir.” diye muharrer olmasına ve yeminden nükûl inde’l-imâmeyn ikrâr olduğuna göre müdde ‘â aleyhin ilzâm edilmesi lâzım gelir. Fakat inde’l-imâm yeminden nükûl tebeddül olup ikrâr olmadığından tebeddül-i seneden tebeddül-i mal lâzım gelip gelmeyeceği ve müdde ‘â aleyhin ilzâm edilip edilmeyeceği câ-yı bahis ise de Mecelle’nin sarâhatiyle amel lâzım gelir.

S. 5. Bir hâkim diğer hâkimin istimâ ettiği şâhid ile hükm etmesi câiz midir?

C. 5. Bir kadı şuhûdu istimâ ve muhâkemeyi ikmâl edip de diğer bir kadı tekrar-i muhâkeme etmeden hüküm ve ilâm vermesi caiz değildir. Zirâ esbâb-ı hükmü istihzâr eden kendi değil başkasıdır. Binâenaleyh hükmü i ‘tâ eden kadı esbâb-ı hükmü istihzâr eden olmak lâzımdır.

Bir de *Câmi ‘u’l-Fusûleyn*’de diyor ki: “Kadı tevki ‘ eylediği hükmünde dava ve şehâdet kendi nezdinde olduğunu iş ‘âr edecek elfâzı, ilâmda isti ‘mâl etmelidir. Ta ki dava ve şehâdet kendi huzurunda vâki olduğu anlaşılın.”. Gerek dava ve gerek şehâdet başka hâkim huzurunda vâki olmuş iken itâ-yı hükm eden kendisi zannolunmasın. Çünkü bu gibi hüküm câiz olmadığından bu tevehhümü izâle edecek elfâzı tevki-i hükmünde zikr eylemesi lâzım gelir. Fakat kadı me ‘zûn bi’l-istihlâf nâib gönderip de o nâib muâmelât-ı şer ‘iyeyi ba ‘de’l-ifâ kendisi tevki-i hükm etmeyip kadıya ale’l-usûl ve Mecelle’nin 1806. maddesine muvâfık surette ihbâr etmekle kadı hüküm eylese bu hüküm sahih olur.

El-hâsıl kadı me ‘zûnen bi’l-hükm nâib gönderdikde bu nâib şuhûdu istimâ ve muhâkemeyi ikmâl edince ya kendi hüküm ve ilâmı i ‘tâ eder veyahut kendisi hüküm etmeyip kadıya cereyân-ı muâmeleyi ihbâr ederek kadı hüküm ve ilâmı tanzim ve i ‘tâ eyler. Bunların ikisi de câizdir.

Fakat kadının nâibi olmayan diğer bir kadı tarafından istimâ-ı şuhûd ve ikmâl-i muhâkeme ile esbâb-ı hükmü kendi istihzâr etmiş olduğundan esbâb-ı mezkûre ile ancak kendisinin hüküm etmesi lâzım gelir ise de Usûl-i Muhâkeme Kararnâmesi mûcibince hâkim-i sâbıkın zabtı, hâkim-i lâhık için ma mûlün bih olduğundan şimdi mahkemede mevcut zabta nazaran hüküm edebilir. Fî 27 Cemaziyelâhir sene 1339 ve fî 7 Şubat sene 1337.

Gümüştaneli Seyyid Yahya

[Hocaların adları ve verdikleri notlar:] Haydar: 10, ondur; Hamdi, 10, ondur; Yusuf, 10, ondur.

Ek 2.

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Elbistanlı Mehmed Şevket'in
Teşkilât-ı Mehâkim ve Usûl-i Muhâkeme-i Hukukiye Sınavı

1. Kadı ne gibi hüccetler tanzim eder ve memnû olduğu hücceti tanzim eylese onunla amel olunur mu? Ve tarafeynin tarifindeki fevâid nedir?

C. 1. Kuzât evvelleri bi'l-umûm hüccetleri tanzim edebilirken bilâhire birinci Usûl-i Muhâkeme-i Şer'îye Kararnâmesi mûcibince emvâl-i evkâf ve eytâmın müdâyenâtına ve vesâyet ve nasb-ı vasi ve vakfa dair hüccetlerle kendi rü'yet etmekte bulunduğu de'âvide vekâlet hüccetleri tanzim edebileceği bundan maada olan hüccetlerin tanziminden memnû ' olduğu beyân edilmiş ve bilâhire neşr edilen ikinci kararnâme mûcibince de nefy-i mülk ve icâr-ı sagir ve vekâlet hüccetleri tanzim edebileceği tasrih edilmiştir. Şu kararnâmelerde mezkûr hüccetlerden maadâsının tanzimi kâtibiadillere bırakılmıştır. Kuzât hakkında şu memnûiyetin hiçbir vech-i meşrû 'u olmadığı zâhirdir. Ma 'a-mâfîh kadı tanziminden memnû olduğu bir hücceti, meselâ "bir hibe ve teslim hücceti" tanzim eylese inde'l-inkâr bu hüccetle hibe ve teslimin sâbit olması iktizâ eder. Zirâ bu hüccet hükmü hâvi olmadığından kadı bâ-irâde-i seniyye memnû ' olduğu bir mes'elenin hilâfına hüküm verdiğiinden mu'teber değildir denemez. Bu hüccetle inkâr edilen hibe ve teslim isbât edilecektir. Esâsen zabıtta da tarafeynin imzâları mevcûddur. Hatta hasım hibe ve teslimin bu hüccet-i şer'îye mûcibince vukû 'unu bi'l-ikrâr hâkim salâhiyetdâr olmadığı hâlde tertib eylemiştir, binâenaleyh gayr-ı mu'teber değildir dese iltifât olunmaz.

Tarafeynin şahsı kadıca meçhul olacak olursa onları tarif ettirir. Lüzum-ı tarifte erkek, kadın müsâvidir. Mu'arrifler tarif eyledikleri şahsın isim ve şöretini ve sâirinden temyiz edecek evsâfını beyân ederler. Bundan maksad hiyel ve tezvirâtın önünü almaktır. Meselâ bir kimse Amr'ım diye gelerek Zeyd'i tevkil

eylemek istese Amr'ın şahsının kadıca meçhul olunca evvele mirde Amr'ı tarif ettirir. Zirâ bu adamın Amr nâmını takınarak gelip Zeyd'i tevkil ve Zeyd'in de asıl ismin sâhibine muzır tasarrufâtta bulunması ihtimâli vardır. Kezâ iki şahıs Zeyd ve Amr'ız diye huzur-ı kadıda yekdiğerini kâffe-i de 'âviden ibrâ eyleseler meçhul oldukları sûrette kadı bunları tarif ettirir. Çünkü bunların da Zeyd ve Amr nâmını alarak böylece yekdiğerlerini ibrâ eylemeleri ihtimâli mevcûddur. Hatta böyle bir mes'ele hâdis olmuştur. Aralarında uzun uzadıya muhâsama câri olan iki şahıstan müdde 'î hasmım diye başka birini bi'l-ihzâr bir ibrânâme aldığı tahakkuk eylemiştir. Kezâlik müdde 'î Amr diye ihzâr eylediği müdde 'â aleyhin Amr olmayıp başka birisi olarak Amr aleyhine ikrâr eylemesi ihtimâli vardır. Fakat kadı tarif ettirdikten sonra bunlar kendisince malûm imiş gibi yazar. Fakat zâtları meçhul olur ve tarif de ettiremezse ifâdelerine atfen meselâ filan oğlu filan, falan oğlu falan olup şu sıfatla meşgul olduğunu beyân eden diye yazacağını fikhen beyân ediyorlarsa da vesâ'ik-i şer'iyenin bilâ beyyine mazmûnuyla amel edilmesi hakkındaki talimât-ı seniyyede gerek müdde 'î ve gerek müdde 'â aleyhin şahsı mahkemece meçhul olur ve ikâme eyledikleri dava kendi davaları olduğuna dâir yedlerinde evrâk-ı mu'tebere bulunmaz veya yekdiğerini hemen tasdik eylemek gibi davanın uydurma olduğuna bir karine bulunursa bu gibi eşhâs mahalle veya karye hey'et-i ihtiyâriyelerinden, askerse zâbitândan esnâfsa kethüdalarından isim ve şöhret, sıfat ve memuriyet ve mahall-i ikâmetlerini beyân suretiyle bunların tarifini nâtık bir ilmühaber istenir diyor. Şu hâlde zamanımızda ifâdelerine atfen beyân mes'elesini mevzû-ı bahis olamaz.

2. *İlm-i şurûtun erkânı kaçtır ve tarih-i vesâikte nasıl yazılır? Ve fâidesi nedir?*

C. 2. İlm-i şurûtun erkânı dörttür. Birinci ve ikincisi tarafeynin tarifidir. Meselâ mukırr malûm olmalıdır. İki adam ikimizden birinin meselâ, "Zeyd'e şu kadar kuruş borcu vardır." deseler bu ikrâr mu'teber olmadığı gibi iki kişi bir şahs-ı mu'ayyene imzalarıyla müzmâ bir sened verip senedde zîr-i senedde vâzı 'u'l-imza ikimizden birinin borcudur diye derç eyleseler bu da mu'teber olmaz. Hanginiz borcu varsa beyân ediniz diye cebir de edilemezler. Hâmile muharrer senedlerde hâmilin mücerred bu senede binâen hak taleb ve davası olamaz. Kanun-ı Ticaret mûcibince sâhib-i imza mes'ûldür. Ma'a mâ-fih hâl-i hâzırda bundan mütehad-dis de 'âviyi hukuk mahkemesi rü'yet etmekte ve tahkikat yapmaktadır. Kezâlik "Bir kimse bir adama borcum vardır." dese bu da mu'teber olmaz. Üçüncüsü hakkın tarifidir. Meselâ vesika karza dâir ise şu kadar Osmanlı veya İngiliz veya Fransız diye beyân edilmelidir. Vâkı'a örf nasıl altın olduğunu tayin ederse de,

fakat inde'n-nizâ mücerred örf kâfi gelmez ve senedden matlûb olan fâide de fevt olmuş olur. Çünkü senedden maksûd müstakillen nizâ 'ı fâsıl olmasıdır. Kezâlik mukırrun bih meçhul olsa her ne kadar Mecelle mûcibince malûmu ikrâr sahih olduğu gibi meçhulü de ikrâr sahih ise de mukırrı beyâna cebir edeceği[ni]z sened yine te 'min-i maksada kâfi gelmemiş olur. Dördüncüsü tarihtir. Tarih hakkında Ömer zamanında İbni Abbas radiyallahu anhumâdan mervî olduğu üzere Hicret'in on altı veya on yedinci senesinde vaz ' edilmiştir. Hazreti halife, ashâb-ı kirâmı toplamış. Hazreti Sa 'd bin Vakkâs vefât-ı peygamberinin Hazreti Talha, bi 'set-i nebeviyenin, Hazreti Ali ise hak ile bâtil beyni tefrik eden Hicret'in mebde-i tarih olmasını teklif eylemişler. Ârâya lede'l-mürâca 'a Hazreti Ali'nin re 'yinde ittifâk hâsıl olarak Hicret mebde-i tarih ittihâz edilmiştir. Vesâ 'ikte tarih kat 'î sûrette yazılmalıdır. Meselâ fi'l-yevmi's-sâni min şehri Ramazan li-seneti kezâ denilmedir. Yoksa fi'l-evâ 'il veya fi'l-muntasıf veya fi'l-evâhir gibi yazılmamalıdır. Zirâ şehri tezâyüd ve tenâkus eder. Vesâ 'ik-i şer 'iyede tarih-i Arabî yazılır ve hurûf ile yazılmalıdır. Erkâmla yazılsa meselâ "fi 2 Ramazan sene" gibi burada tahrifât icrâsı mümkündür. On iki, yirmi iki ilh. [ilâ âhir] yapılabilir. Tarihe dikkat ve itina edilmesi lâzımdır. Çünkü tarihin tebeddülüyle ahkâm da tebeddülât husûle gelir. Meselâ iki kişinin her biri "Şu malı filandan satın aldım, mülkümdür." diye dava ve sened ibrâz eyleseler mukaddem tarihli senedle hükm edilir. Yalnız senedlerin tarihleri hîn-i tahrirlerindeki tarih olduğu malûm olmalıdır. Meselâ kâtibiadilden musaddak veya bir dâire-i resmîyede muâmele görmek gibi kezâ bir dâyin, medyunundan bâ-sened deyni dava ettikde medyun "Sen beni ibrâ eyledin." diye bir ibrâ senedi ibraz ederse, bakılır, eğer deyn tarihi mukaddem ise ibrâ ile, ibrâ tarihi mukaddem ise deyn ile hükmedilir. Her ikisi de müsâvi olursa yine ibrâ ile hükmedilir. Çünkü mûcible maskat ta 'âruz ettikde maskat mu 'ahhar farz edilir. Çünkü sukût bir mahal ister ki o da deyn-i sâbıktır. Eğer ibranın mu 'ahhariyeti nazar-ı dikkate alınsa kelâm ihmâl edilmiş olur. Halbuki kelâmın ihmâlinde i 'mâli evlâdır. Hatta bir dâyin, medyûnundan deyni dava ettikde "Sen beni ibrâ eyledin." diye def ' ve isbât eylese ibrâ ile hükm olunur. Halbuki ibranın mukaddem, deynin mu 'ahhar olmak ihtimâli vardır.

3. *Müddea aleyhin cevabı ikrar olunca beyyineye hacet kalır mı? Ve kimlerin ikrarları muteber değildir? Ve huzur-ı hâkimdeki ikrarda kizb iddiası mesmû mudur?*

C. 3. Müddea aleyhin cevabı ikrar olunca beyyine ikâmesine lüzum yoktur. Çünkü beyyine münkire karşı ikâme edilir. Ma 'a hâzâ mukırr aleyhine de ikâme-i burhân edilen yerler vardır. Meselâ vereseden biri muvâcehesinde terekeden

alacak davasında hükmün diğer verese ve istihkâkta bâyilere sirâyetini te‘min ve vekâlet ve vesâyette ikâme-i burhân edildiği gibi ziyedliği ikrârda da öyledir.

İkrâr bi-nefsihi hüccet olup beyyine hükm-i hâkimle cânib-i sıdk teraccuh ederek hüccet olur. Her ne kadar ikrârda da kizb ihtimâli vârid-i hâtır olabilirse de bir insanın kendi nefesine velâyeti bulunması ve bir de malı insan sevdiği gibi din, akıl, tab‘ da insanı kendi aleyhine kizben ikrardan men eder. Buna mebni ikrârla beyyine ictimâ etse müdde‘â aleyhin inkârı üzerine dava bi‘l-beyyine sâbit olduktan sonra müdde‘â aleyh ikrâr eylese yine ikrârla hükm edilir.

Beytûlmâl memurlarının emvâl-i Beytûlmâl hakkında evkâf memur, mütevellî ve vekillerinin vakf hakkında ikrârları mu‘teber değildir. Hatta Şehremânetiyle evkâf arasında buna dâir bir dava tahaddüs etmiş kadı tarafından husumeti re‘y olunan bir evkâf dava vekilinin, Altıncı Dâire-i Belediye‘deki kabristan hakkında ikâme-i dava eylemesi üzerine Şehremâneti mahall-i mezkûr, kırk seneden beri taht-ı tasarrufunda olduğunu ve nukûd-ı mevkûfeden istikrâz eylediği meblağ-ı mezbûr mukâbilinde rehin edilerek Evkâf Nezâretince de irtihân edildiğini beyân eylemiş ise de Fetvahâne-i Âlice umuma aid mahallerde mürûr-ı zaman olamayacağı ve irtihân mes‘elesinin de Evkâf nâzırının tayin eylediği vekile te‘siri olup hâkimu‘ş-şer‘ tarafından husûmeti re‘y olunan zâta te‘siri olamayacağı cevaben bildirilmiştir. Kezâlik vekilin huzur-ı hâkimin gayride ikrârı mu‘teber olmayıp lede‘s-sübût mün‘azil olur. Kezâlik müvekkil, vekilini ikrardan istisnâ ettiğinde bunun da ikrârı mu‘teber değildir. Veli ve vasinin de sagir aleyhine ikrârları mu‘teber değildir. Huzur-ı hâkimde kable‘l-hükm ikrârda kizb iddiâsı mesmû‘dur. Çünkü ikrârın huzur-ı hâkimde olması ondan kizb ihtimâlini ref‘edemez. Diğerlerinde olduğu gibi kendisinin ikrârında kâzib olmadığına dâir müdde‘îye yemin verdirebilir.

4. *Müdde aleyhin gayrisinden def‘-i dava olur mu? Ve def‘-i dava kaç suretle sâbit olur ve def‘-i dava isbât olunamayıp yemin ile hal edilince asıl davada kaç ihtimal vardır?*

C. 4. Def‘-i dava müdde‘â aleyh tarafından irâd edilmelidir. Yalnız irs- te diğer vâris ve istihkâkta bâyi, def‘-i dava edebilirler. Meselâ dâyin bir vâris muvâcehesinde deyni isbât ettikde diğer vâris gelerek müteveffanın hâl-i sıhhatinde deyni te‘diye eylediğini makâm-ı def‘ide irâd edebileceği gibi müstehakk müşteri muvâcehesinde davasını bi‘l-beyyine isbât ettikde bâyi gelerek müdde‘â bihi müstehaktan satın almış olduğunu def‘an irâd edebilir.

Def‘-i dava dört suretle sâbit olur. Beyyine, müdde‘înin ikrârı, müdde‘înin yeminden nükûlü, bir de bazı mesâ‘ilde şahs-ı sâlisin tasdikiyle olur. Meselâ müdde‘î, müdde‘â aleyhe “Biraderim Bekir’e götürüp vermek üzere sana şu kadar

kuruş vermiştim. Götürüp vermemişsin, ver.” diye dava eylediğinde medde ‘â aleyh Bekir’e mezkûr parayı verdiğini def‘an irâd edip de bi‘l-beyyine isbât edemese bu esnâda Bekir gelerek “Ben parayı aldım.” dese def‘i sâbit olur. Çünkü bir kimse bir hâli hikâye eylese ki vakt-i hikâyesinde o hâli îkâ‘a muktedir ola, gayr üzere icâb-ı zamân bulunsa bile sözü tasdik olunur. Bu kâide burada tamamen tatbik olunabilir. Çünkü bu adam yani Bekir söylediğini yapabilir. Şahs-ı sâlis bu ikrârı hâlinde kabz-ı deyne vekâleti bâki olup kendisi mün‘azil olmaması itibarıyla sözü tasdik edilir. Def‘-i dava isbât edilemeyip de mes‘ele yeminle halledilince esâs davada iki ihtimâl bulunur. Birincisi def‘e nazaran davanın sâbit olmuş bulunmasıdır. Meselâ müdde ‘î, müdde ‘â aleyhden bin kuruş alacak dava edip de müdde ‘â aleyh edâ eyledim diye def‘ eder ve def‘ini de isbât edemez ve müdde ‘î de almadığına yemin ederse müdde ‘â aleyh ikrâr etmiştir. İş biter, başka muameleye lüzum kalmaz. İkincisi def‘e nazaran esâs-ı davanın sâbit olmamış bulunmasıdır. Meselâ bâlâdaki misâlde olduğu gibi müdde ‘î bin kuruş dava eder de müdde ‘â aleyh de “Sen beni bu davadan ibrâ eyledin.” der ve def‘ini isbât edememesi üzerine müdde ‘î yemin edince müdde ‘înin esâs davası avdet ederek davasına kendisinden beyyine istenir. Zirâ deynden berâ‘et-i dava deyni ikrâr değildir.

5. İkrar üzerine istimâ-ı şuhûdun cevâzı ve ikrâr-ı şuhûdla isbât olunamayınca ikrar etmediğine dair yemin verilir mi? Bu bâbda izâhat veriniz.

C. 5. Zamanımız ahlâkının fesadına mebni insanlar azam-ı kebâ‘irden ma‘dûd olan yalancı şâhidlik etmekten çekinmiyorlar. Hatta bu husus için cemiyetler bile teşkil ediyorlar. Bir kimsenin diğer kimseye birçok para ikrâr eylediğine kizben bilâ fütûr şehâdet ediyorlar. Aynı şâhidlerin müte‘addid def‘alar aynı suretle şehâdet eyledikleri görülüyordu. İşte bu gibi esbaba mebni hükkâm bâ-irâde-i seniyye karine bulunmadıkça hâricde vuku bulan ikrâr üzerine şâhid istimâ‘dan men edilmişlerdir. Kadı karine bulunur da şâhid istimâ edecek olursa karinenin neden ibâret olduğunun ilâmda derci lâzımdır. Yoksa hâkim ilâmda tahkikât-ı hariciyeden tahassul eden kanaatime göre bu ikrârın vukû‘una karine bulunmakla şâhid istimâ eyledim dese mu‘teber olmaz. Meâli beyân edilmeyip ne olduğunu ve ikrârı ne suretle te‘yid ettiği beyân edilmeden mücerred varaka-i nikâhiyedeki kaydı zevcin, mehr-i mu‘accel ikrârına karine ittihâzıyla verilen nakz edilmiştir. İkrâr bi‘l-beyyine isbât olunamayınca ikrâr etmediğine yemin verilmek mes‘elesine: Yemin hakkında fukahâ şöyle bir kâide serd ediyor. Bir adamın ikrârı üzerine bir hüküm terettüb ederse inkârı hâlinde yemin tevcih edilir diyorlar. Burada mukırr hâricdeki ikrârını huzur-ı kadıda ikrâr eylese ikrârı sâbit olur. Buna nazaran yemin

tevcih edilmek icâb ederse de fukahânın kâideleri muttarid ve küllî olmadığı gibi ikrâr da ihbâr olup sebab-i mülk olamayacağından müdde ‘î “Şu mal benimdir.”. Hatta müdde ‘â aleyh ikrâr eylemiştir diye dava edip de neticeten müdde ‘â aleyhe yemin teveccüh etse ikrâr etmediğine değil o mal müdde ‘înin olmadığına yemin ettirilir. 23 Şubat sene [1]338.

Elbistanlı Mehmed Şevket

[Hocaların adları ve verdikleri notlar:] Haydar: 10, ondur, “Pek alâ yazılmıştır”; Hamdi, 10, ondur; Mustafa, 10, ondur; 30, otuzdur.

Ek 3.

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Batumlu Hüseyin Fehmi'nin Fetvâ ve İlâm imtihanı
(2 Receb 1338 / 22 Mart 1920)

Fetvâ: Zeyd maraz-ı mevtinde yedinde olan bazı emti ‘a için kızı Hind’e vâliden Zeyneb'den intikâl eyledi, mülk-i mevrûsundur deyu ikrâr ve emti ‘a-i mezbûreyi Hind'e teslim ettikten sonra Zeyd fevt olsa sâir verese Zeyd'i tasdik etmeyip ol emti ‘ayı mirâsa idhâl murâd ettiklerinde Hind mücerred ikrâr-ı mezbûra binâen sâir vereseyi men ‘e kadir olur mu? El-cevâb: Olmaz.

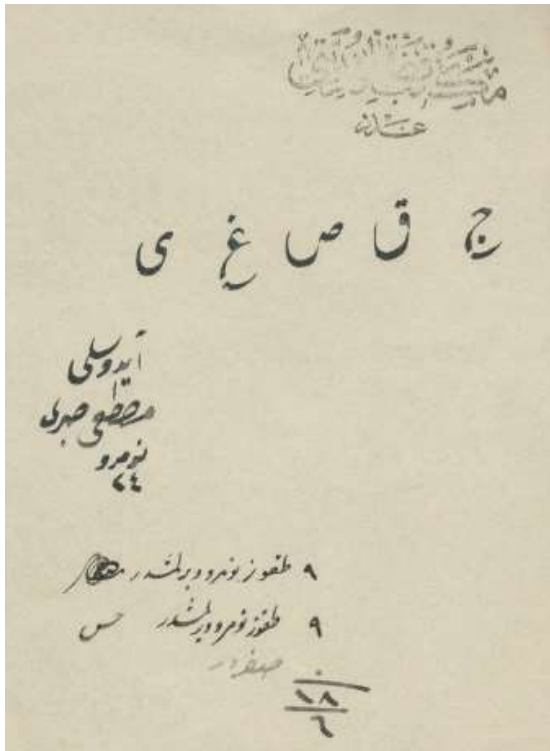
İlâm: Şhremâneti dâhilinde Şile Kasabası mahallâtından Bâlibey Mahallesi'nde Fener Sokağı'nda altı numaralı hanede sâkin iken 1338 senesi Saferü'l-hayrının on beşinci günü vefât eden celeb esnafından Mehmed Ağa ibn-i el-Hac Ahmed bin Mustafa'nın verâseti kendüden mukaddem vefât eden zevce-i menkûhesi Ayşe Hanım ibnet-i Abdullah'tan mütevellide sulbiye-i kebire kızı Naciye Hanım ve yine kendüden mukaddem vefât eden zevce-i menkûhesi Münire Hanım ibnet-i Bekir'den mütevellide sulbiye-i kebire kızı Sâime Hanım'a münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer 'îl-enver zâhir ve mütehakkık olduktan sonra menzil-i mezkûrda sâkine mu 'arrefetü'z-zât Naciye Hanım kaza-i mezkûr mahkeme-i şer 'iyesine mahsûs odada ma 'kûd meclis-i şer '-i şerif-i enverde kezâlik menzil-i mezkûrda sâkine mu 'arrefetü'z-zât Sâime Hanım muvâcehesinde işbu meclis-i şer 'ide müşâhede olunan mecmû 'u on bin kuruş kıymetli üç aded Uşakkâri halı ile bir aded kilim ve bir aded seccâde babamız ve murisimiz müteveffâ-yı mezbûr Mehmed Ağa'nın müstakillen malı olup vefatından bir hafta mukaddem maraz-ı mevtinde emti 'a-i mezkûre için müdde 'â aleyhâ Sâime Hanım'a hitâben “Vâliden Münire Hanım'dan intikâl eyledi, mülk-i mevrûsundur.” deyu ikrâr ve emti 'a-i mezkûreyi mukırr-ı lehâ-yı mezbûreye teslim ettikten sonra ber-vech-i muharrer vefât edip verâseti benimle müdde 'â aleyha mezbûre Sâime Hanım'a

münhasıra ve tashih-i mes'ele-i mirâsımız iki sehinden olup bir sehmi bana ve bir sehmi dahi mezbûre Sâime Hanım'a isâbet edip ben babam mütevefâ-yı mûmâ-ileyhin ikrâr-ı mezkûrunda tasdik etmememle emti 'a-i müdde 'a bihâ-yı mezkûreyi mirâsa idhâl murâd ettiğimden mezbûre Sâime Hanım mücerred ikrâr-ı mezbûra binâen emti 'a-i müdde 'â bihâdan benim hisse-i irsiyemi vermeyip mirâsa idhâle mûmâna 'at eder olmakla suâl olunup emti 'a-i müdde 'â bihâ-yı mezkûreyi mirâsa idhâl ve ber-tashih-i mezkûr taksim-i kazâ ile beynimizde iktisâm olunmak matlubumdur deyu davâ ettikde lede's-suâl mezbûre Sâime Hanım dahi cevâbında kaziyeye minvâl-i muharrer üzere olduğunu ikrâr ve mücerred ikrâr-ı mezkûre binâen emti 'a-i müdde 'â bihâ-yı mezkûre müstakilleten benim mülküm olmuş olduğundan müdde 'iye-i mezbûrenin mu 'ârazasının men 'i benim dahi muradımdır deyu müdde 'â aleyhâ-yı mezbûre Sâime Hanım'ın ikrâr-ı mücerred-i mezkûre binâen suret-i def'ide tasaddi eylediği kelâmı şer'an müdde 'iye-i mezbûreyi def'e sâlih cevâb-ı şer'î olmadığı kendüye tefhim ve alâ mûcibi ikrârihâ emti 'a-i müdde 'â bihâ-yı mezkûrenin mirâsa idhâliyle müdde 'â aleyhâ-i mezbûre ba 'de'l-ilzâm ber-mûceb-i taleb taksim-i kazâ ile beynlerinde münâsafeten iktisâmı iktizâ eylediği tescil ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâni min şehri Recebi'l-ferd li-sene semân ve selâsîne ve selâse-mi 'e ve elf.

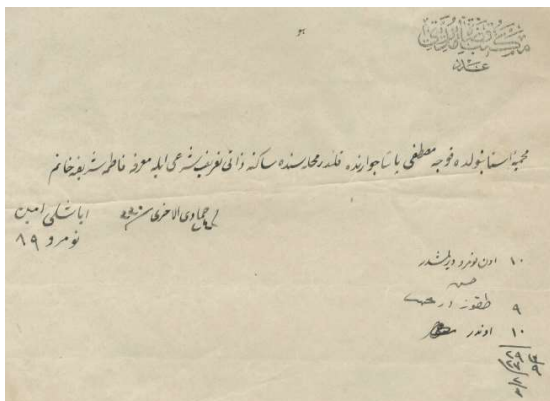
Kassâm-ı Umûmi ketebesinden Batumlu Hüseyin Fehmi dâileri
[Hocaların adları ve verdikleri notlar:] Halis: 10, ondur; Hamdi, 10, ondur;
Yusuf, 10, ondur.

Medresetü'l-kuzât dördüncü sınıf öğrencisi Eğridereli İzzet Zeki ibn-i Emrullah'ın, mezuniyet ruûsu (1921). (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. et6546a)

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Aydoslu Mustafa Sabri'nin, ta'lik dersi sınav kâğıdı (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. hhh216).

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Ayaşlı Emin'in, harflerle ilgili ta'lik dersi sınav kâğıdı (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. ht2201.3).

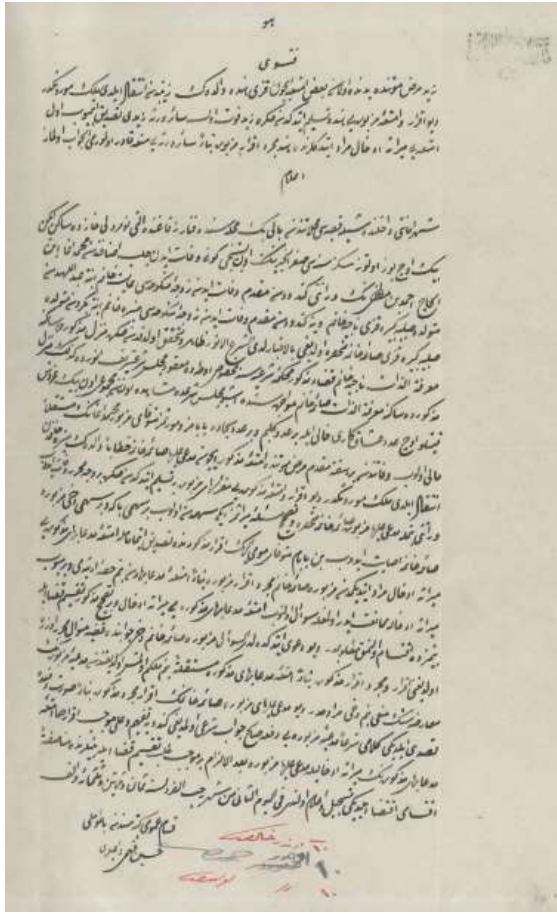
Mekteb-i Kuzât öğrencisi Gümüşhaneli Seyyid Yahya'nın, tatbikât-ı şer'îye dersi sınav kâğıdı (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. ht5809).

1- ...
2- ...
3- ...
4- ...
5- ...
6- ...
7- ...
8- ...
9- ...
10- ...

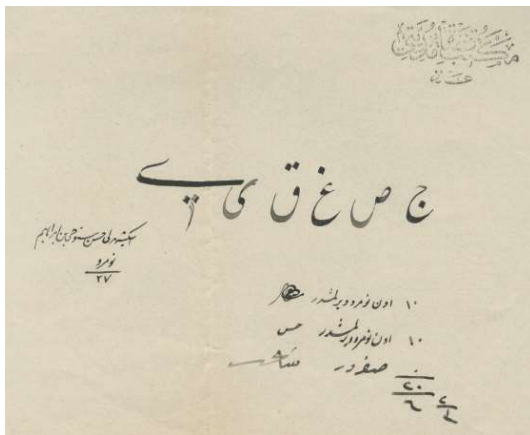
Mekteb-i Kuzât öğrencisi Elbistanlı Mehmed Şevket'in, teşkilât-ı mehâkim ve usûl-i muhâkeme-i hukukiye dersi sınav kâğıdı, 1. sayfa (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. ht5800 4).

1- ...
2- ...
3- ...
4- ...
5- ...
6- ...
7- ...
8- ...
9- ...
10- ...

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Elbistanlı Mehmed Şevket'in, teşkilât-ı mehâkim ve usûl-i muhâkeme-i hukukiye dersi sınav kâğıdı, 2. sayfa (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. ht5800 1).

Medresetü'l-kuzât (Mekteb-i Kuzât) öğrencisi Batumlu Hüseyin Efendi'nin, fetva ve ilâm dersi sınav kâğıdı (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. ht5804).

Mekteb-i Kuzât öğrencisi Eskişehirli Hasan Sünûhi bin İbrahim'in, harflerle ilgili ta'lik dersi sınav kâğıdı (Halûk Perk Koleksiyonu, nr. hhh214).